

شیاطین

کلیدواژه: آسمان، ستارگان، شهاب، شیاطین، استراق سمع، رجم.

پرسش: قرآن کریم با ذکر علت آفرینش ستارگان بر دانش ما می‌افزاید و می‌گوید: و آنها (شهاب‌ها) را تیرهایی برای شیاطین قرار دادیم و برای آنان عذاب آتش فروزان فراهم ساختیم! (۵) سوره الملک: ما آسمان نزدیک (پایین) را با ستارگان آراستیم، (۶) تا آن را از هر شیطان خبیثی حفظ کنیم! (۷) آنها نمی‌توانند به (سخنان) فرشتگان عالم بالا گوش فرادهند، (و هرگاه چنین کنند) از هر سو هدف قرار می‌گیرند! (۸) سوره صافات: خداوند شهاب‌ها را آفرید تا چون موشک‌هایی علیه شیاطین به کار روند. مراد از رجم شیاطین چیست؟

پاسخ: خداوند متعال در قرآن هم ملکی و هم ملکوتی صحبت کرده است؛ چراکه ملک و ملکوت نسبت به انسان مفهوم تمایزی پیدا می‌کند؛ وگرنه برای خدا ملک و ملکوت یکی است و این دو در پیشگاه او هیچ گونه تمایزی ندارند. بر این اساس کلمه "السماء" در قرآن گاهی به معنای عالم ملکوت و مقام فرشتگان به کار رفته است و در مواردی در معنای آسمان دنیا (آسمان نزدیک به ما و آسمان مادی و با ستاره‌های فراوان) استعمال شده است. بعضی از آیاتی که به‌عنوان مثال ذکر کرده‌اید، درصد بیان تمثیلی برای طرد شیاطین و مصونیت حق و وحی می‌باشند. در این آیات منظور از آسمان، آسمان مادی نیست؛ بلکه مقامی است که ملائکه (که مادی نیستند) در آنجا قرار داشته و شیطان‌ها می‌خواهند به عالم فرشتگان نزدیک شوند و از اسرار خلقت و حوادث آینده سر درآورند که ملائکه ایشان را با نوری از ملکوت (که شیطان‌ها تاب تحمل آن را ندارند) دور می‌سازند؛ اما در آیات دیگری مراد از "السماء"، آسمان دنیا می‌باشد، که این دو هیچ‌گونه منافاتی با هم ندارند و هیچ ایرادی به آیات قرآن وارد نیست.

فهرست مندرجات

- ۱ - شهاب‌سنگ‌ها در قرآن کریم
- ۲ - چگونگی رانده شدن شیاطین به وسیله شهاب‌ها
- ۳ - دیدگاه علامه طباطبایی
- ۲.۱ - نزدیک شدن شیاطین به جایگاه فرشتگان
- ۲.۲ - نزدیک شدن شیاطین به حق
- ۴ - دیدگاه مکارم شیرازی در تفسیر نمونه
- ۴.۱ - ا. معنای "سما"
- ۴.۱.۱ - آیه ۱، سوره اعراف
- ۴.۱.۲ - آیه ۲، سوره ابراهیم
- ۴.۲ - ب. معنای نجوم
- ۴.۲.۱ - آیه ۹۷ سوره انعام
- ۴.۲ - ج. ممنوع شدن شیاطین
- ۴.۴ - مفهوم آسمان معنوی (عالم ملکوت)
- ۴.۵ - پیدایش شهاب
- ۴.۶ - مراد از شهاب
- ۴.۷ - نتیجه مباحث بالا
- ۵ - بیان یک شبهه
- ۶ - پاسخ به شبهه
- ۷ - پانویس
- ۸ - منبع

شهاب‌سنگ‌ها در قرآن کریم

در آیات متعددی از قرآن سخن از کرات آسمانی و شهاب‌سنگ‌ها و شیاطین رفته است؛ از جمله می‌فرماید: « وَ حَفَظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ. إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَيْطَانٌ مُبِينٌ »؛ "ما این آسمان را از هر شیطان رَجِيم و شوم و ملعون محفوظ داشته‌ایم. مگر آن شیطان‌هایی که هوس "استراق سمع" (و خبرگیری دزدکی) کنند که شهاب آشکار آنها را تعقیب می‌کند و به عقب می‌راند".^[۱] عین همین مضمون در سوره صافات و سوره جن نیز آمده است.

چگونگی رانده شدن شیاطین به وسیله شهاب‌ها

سؤال این است که چگونه شیاطین به وسیله شهاب‌ها از آسمان رانده می‌شوند؟! آیه اخیر " إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَيْطَانٌ مُبِينٌ " از آیاتی است که مفسران در تفسیر آن بسیار سخن گفته‌اند و هر یک مسیر خاصی را پیموده و برداشت معینی از آن دارند.^[۲] ما در این‌جا برای روشن شدن معنای این آیات به مطالبی که در تفسیر گران‌قدر المیزان آمده است، اشاره می‌کنیم.

دیدگاه علامه طباطبایی

علامه طباطبایی (ره) می‌فرماید: "توجیحات مختلفی را که مفسران برای استراق سمع شیاطین و رانده شدن آنها به وسیله شهاب‌ها بیان کرده‌اند، براساس

چیزی است که از ظاهر آیات و روایات به **ذهن** می‌رسد که افلاکی زمین را دربر گرفته‌اند و در آنها گروه‌هایی از فرشتگان قرار دارند و هر کدام از این افلاک درهایی دارند که جز از آنها نمی‌توان وارد شد و گروهی از این فرشتگان، شهاب‌ها را بر دست دارند و منتظر شیاطین **استراق** سمع‌کننده هستند تا آنها را با آن بکوبند و برانند! درحالی‌که امروز روشن شده است، این‌گونه نظریات بی‌اساس است، نه چنان افلاکی وجود دارد و نه آن درها و نه مانند آن. آنچه به‌عنوان یک احتمال می‌توان در این‌جا گفت، این است این‌گونه بیانات در کلام الهی از قبیل امثالی است که برای روشن شدن **حقایق** غیر حسی در لباس حسی ذکر می‌شود؛ همان‌گونه که خداوند می‌فرماید: « **وَ تِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبِهَا لِلنَّاسِ وَ مَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ** »؛ " اینها مثل‌هایی است که برای مردم می‌زنیم و جز عالمان آنها را درک نمی‌کنند" [۳] و امثال این تعبیرات در قرآن فراوان است؛ مانند **عرش**، **کرسی**، **لوح** و **کتاب**.

← نزدیک شدن شیاطین به جایگاه فرشتگان

بنا بر این منظور از آسمان که جایگاه فرشتگان است، یک عالم ملکوتی و ماورای طبیعی است که از این جهان محسوس، برتر و بالاتر است و منظور از نزدیک شدن شیاطین به این آسمان برای استراق سمع و پرتاب کردن شهاب به آنها، آن است که آنها می‌خواهند به **جهان** فرشتگان نزدیک شوند تا از اسرار خلقت و **حوادث** آینده آگاهی یابند؛ ولی آنها شیاطین را با انوار معنوی ملکوتی که تاب تحمل آن را ندارند، می‌رانند". [۴]

[۵]

← نزدیک شدن شیاطین به حق

و یا مراد این است که شیطان‌ها خود را به حق نزدیک می‌کنند، تا آن را با تلبیس‌ها و نیرنگ‌های خود به‌صورت باطل جلوه دهند و یا باطل را با تلبیس و نیرنگ به‌صورت حق درآورند و **ملائکه** رشته‌های ایشان را پنبه می‌کنند و حق صریح را هویدا می‌سازند، تا همه به تلبیس آنها پی برده، حق را حق ببینند و **باطل** را باطل.

و این که خدای **سبحان** داستان استراق سمع شیاطین و هدف **شهاب** قرار گرفتنشان را دنبال سوگند به ملائکه وحی و حافظان آن از مداخله شیطان‌ها ذکر کرده، تا اندازه‌ای گفتار ما را تأیید می‌کند. [۶]

[۷]

دیدگاه مکارم شیرازی در تفسیر نمونه

در تفسیر نمونه نیز در این باره آمده است:

← ا. معنای "سما"

کلمه "سما" (آسمان) در بسیاری از آیات قرآن به معنای همین آسمان مادی است؛ درحالی‌که در بعضی دیگر از آیات قطعاً به معنای آسمان معنوی و مقام بالا است. از جمله:

← ۱. آیه ۴۰ سوره اعراف

« **إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَ اسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفْعَلُ لَهُمْ أُنُوبُ السَّمَاءِ** »؛ "آنها که آیات ما را **تکذیب** کردند و در برابر آن **تکبر** ورزیدند، درهای آسمان به رویشان گشوده نمی‌شود". [۸] ممکن است منظور از آسمان در این‌جا کنایه از مقام قرب خدا بوده باشد.

← ۲. آیه ۲۴ سوره ابراهیم

« **أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ** »؛ " آیا ندیده‌ای که خدا چگونه مثلی زده است؟ سخن پاکیزه - اعتقاد درست و ایمان راستین - را چون درخت پاکیزه (قرار داده است) که ریشه آن (در زمین) استوار و شاخه آن در آسمان است - به آسمان سر برآورده است ". [۹] این **درخت** پاکیزه که خداوند آن را به عنوان مثال بیان کرده، **پیامبر** ریشه آن است و علی (ع) شاخه آن (همان شاخه‌ای که سر بر آسمان کشیده) و امامان شاخه‌های کوچک‌ترند.

روشن است که مراد از آسمان در این‌گونه آیات، این آسمان حسی نیست و از این‌جا نتیجه می‌گیریم که آسمان هم در مفهوم مادی آن استعمال می‌شود و هم در مفهوم معنوی آن.

← ب. معنای نجوم

نجوم (ستارگان) نیز یک مفهوم مادی دارد؛ یعنی ستارگانی که در آسمان دیده می‌شوند و یک مفهوم معنوی که اشاره به دانشمندان و شخصیت‌هایی است که روشنی‌بخش جوامع انسانی هستند و همان‌گونه که مردم راه خود را در شب‌های تاریک در بیابان‌ها و بر صفحه اقیانوس‌ها به‌وسیله **ستارگان** پیدا می‌کنند، توده‌های جمعیت در اجتماعات انسانی نیز راه زندگی و **سعادت** و حیات را به کمک این دانشمندان و رهبران آگاه و با ایمان می‌یابند. در آیات و روایات متعددی نجوم به این معنای دوم آمده است؛ از جمله:

← آیه ۹۷ سوره انعام

در تفسیر علی بن ابراهیم در ذیل آیه و **هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَ الْبَحْرِ**؛ [۱۰] " که **امام** (ع) فرمود: منظور از ستارگان خاندان پیامبرند". [۱۱]

← ج. ممنوع شدن شیاطین

از روایات متعددی که در تفسیر آیات مورد بحث وارد شده، استفاده می‌شود که ممنوع شدن شیاطین از صعود به آسمان‌ها و رانده شدنشان به‌وسیله نجوم هنگام تولد پیامبر بود و از بعضی از آنها استفاده می‌شود که به هنگام تولد **عیسی** تا حدی ممنوع شدند و پس از تولد پیامبر به‌طور کامل ممنوع گشتند.

← مفهوم آسمان معنوی (عالم ملکوت)

از مجموعه آنچه گفتیم، چنین می‌توان حدس زد که "سما" در این‌جا به مفهوم معنوی اشاره می‌کند و کنایه از آسمان **حق** و **ایمان** و معنویت است و همواره شیاطین در تلاش‌اند تا به این محدوده راه یابند و از طریق انواع وسوسه‌ها در دل مؤمنان راستین و حامیان حق نفوذ کنند. اما مردان الهی از پیامبران و امامان گرفته تا دانشمندان متعدد، با امواج نیرومند علم و تقوایشان بر آنها هجوم می‌برند و آنان را از نزدیک شدن به این آسمان می‌رانند. از ارتباط میان صعود به آسمان و آگاهی از اسرار می‌توان دریافت که مراد از آسمان در این آیات، آسمان معنوی (عالم **ملکوت**) است؛ زیرا می‌دانیم در این آسمان مادی اخبار خاصی (جز شگفتی‌های **خلقت** که حتی از روی زمین نیز قابل مطالعه است) وجود ندارد.

← پیدایش شهاب

این موضوع نیز بسیار قابل ملاحظه است که پیدایش شهاب تنها در جو زمین است که بر اثر برخورد قطعات سنگ به هوای اطراف زمین و شعله‌ور شدن آنها پیدا می‌شود؛ والا در بیرون جو زمین شهابی وجود ندارد؛ البته در بیرون جو زمین سنگ‌های سرگردانی در حرکت‌اند؛ ولی به آنها شهاب گفته نمی‌شود؛ مگر زمانی که وارد جو زمین گردد و داغ و شعله‌ور شود و در برابر چشم انسان به‌صورت خط آتشی نمایان گردد؛ به‌گونه‌ای که تصور می‌شود، ستاره‌ای است در حال حرکت و این را نیز می‌دانیم که انسان امروز بارها از این جو زمین به خارج عبور کرده و بسیار از آن فراتر رفته و تا کره ماه رسیده است.

← مراد از شهاب

بنا بر این اگر منظور از شهاب در **قرآن مجید** همین شهاب‌های مادی و آسمان مادی باشد، باید گفت که این منطقه برای دانشمندان بشر کشف شده و مطلب اسرارآمیزی در آن وجود ندارد.

← نتیجه مباحث بالا

بنا بر این منظور از آسمان، آسمان حق و حقیقت است و شیاطین همان **وسوسه** گران هستند که می‌کوشند به این آسمان راه یابند و استراق سمع کنند و به اغوای مردم بپردازند؛ اما ستارگان و شهب یعنی **رهبران** الهی و دانشمندان با امواج نیرومند قلمشان آنها را به عقب می‌رانند و طرد می‌کنند. البته قرآن دریای بیکران است و ممکن است دانشمندان آینده در زمینه این آیات به حقایق تازه‌ای دست یابند که امروز به آن دست نیافته‌ایم. [۱۲]

بیان یک شبهه

شاید به این تفسیر این اشکال گرفته شود که ذیل این آیات تصریح شده است که: « **السماء الدنيا** » و خود این تفاسیر تصریح نموده‌اند که مقصود از آسمان، همین آسمان مادی نزدیک به ما که پر از ستارگان است، می‌باشد؛ پس چگونه امکان دارد ما بعد این آیات را که ارتباط تنگاتنگی با همین ذیل دارند، به آسمان معنوی تفسیر نماییم؟ آیا این تناقض‌گویی در تفسیر نیست؟

پاسخ به شبهه

این ایراد ناشی از آن است که ما خدا را هم از دید انسانی و مادی می‌نگریم و به همین خاطر محدودیت‌های انسانی را از روی **غفلت** به او نیز نسبت می‌دهیم؛ درحالی‌که چون دایره دید انسان محدود می‌باشد و نمی‌تواند همه عوالم را با هم ببیند، برای او ملکی و ملکوتی به صورت دو عالم جدا و متمایز متصور است؛ درحالی‌که برای خدا ملک و **ملکوت** یکسان است. به همین خاطر آیات قرآنی هم عالم ملک و هم از عالم ملکوت صحبت می‌کند. آنجا که می‌فرماید: " **وَلَقَدْ رَبَّنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ...** " [۱۳] که مقصود از «السماء الدنيا» آسمان مادی نزدیک ما و عالم **ملک** می‌باشد. اما در ادامه که می‌فرماید: " **وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ** "؛ [۱۴] بر طبق نظر مفسران عالم ملکوت را **اراده** کرده است.

پانویس

۱. ↑ **حز** (۱۵)، آیه ۱۷. [📄](#)
۲. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۴۳، دار الکتب الإسلامية، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش. [📄](#)
۳. ↑ **عنکبوت** (۲۹)، آیه ۴۳. [📄](#)
۴. ↑ طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۷، ص ۱۲۵، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم - قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق. [📄](#)
۵. ↑ طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۷، ص ۱۳۰، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم - قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق. [📄](#)
۶. ↑ طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۷، ص ۱۲۴ و ۱۲۵، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم - قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق. [📄](#)
۷. ↑ طباطبایی، سیدمحمدحسین، ترجمه المیزان، ج ۱۷، ص ۱۸۷. [📄](#)
۸. ↑ **اعراف** (۷)، آیه ۴۰. [📄](#)
۹. ↑ **ابراهیم** (۱۴)، آیه ۲۹. [📄](#)
۱۰. ↑ **انعام** (۶)، آیه ۹۶. [📄](#)
۱۱. ↑ **مجلسی**، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۷۷؟؟؟. [📄](#)
۱۲. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۴۱، دار الکتب الإسلامية، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش. (با تلخیص). [📄](#)
۱۳. ↑ **ملک** (۶۷)، آیه ۵. [📄](#)
۱۴. ↑ **ملک** (۶۷)، آیه ۵. [📄](#)

منبع

پایگاه اسلام کوئست. [📄](#)

رده‌های این صفحه : **قرآن شناسی** | **تفسیر**